

06.06.2023

י"ז בסיוון התשפ"ג

לכבוד :

ועדת החינוך, התרבות והספורט
הוועדה המיוחדת לזכויות הילד

הנדון : הבטחת סביבה לימודית בטוחה ותומכת לתלמידים ללא בריונות ואלימות על רקע נטייה מינית או זהות מגדרית

מבוא

בשנים האחרונות אנו עדים לעלייה באלימות, בריונות ואפלייה כלפי ילדים ונוער להט"ב. בין הגורמים המרכזיים לעלייה זאת, חדירה של שיח שנאה אנטי-להט"ב המתמקד בעיקר בנוער טרנסי מחד, ומאידך, מנגנונים לא מספקים להגנה על ילדים ונוער להט"ב ולטיפוח סובלנות והבנה. התקציב המופנה לתכני חינוך לסובלנות בבתי הספר הוא תקציב זעום שלא פוגש את הצורך בשטח ונמצא בסכנה משנה לשנה מסיבות תקציביות ופוליטיות.

מדיניות ממשלתית בישראל

חוק זכויות התלמיד תשס"א-2000 אוסר מפורשות אפלייה על רקע נטייה מינית וזהות מגדרית.

תקנת החינוך לסובלנות (תקנה מספר 10-01-67-20) משנת 2016 עבור סדנאות הסברה בנושאי להט"ב לתלמידים ולצוותים חינוכיים. מאז שנפתחה התקנה העבירו ארגוני הקהילה ובראשם חוש"ן בשנים הראשונות ואיגי מאז 2018, אלפי פעילויות לתלמידים ולצוותים חינוכיים. פעילות זו תורמת למיגור הלהט"בופוביה ולחיזוק הביטחון העצמי של תלמידים להט"ב במערכת החינוך, וכך תורמת לשיפור האקלים החברתי הבית ספרי.

פעילויות הסברה הינן קריטיות ליצירת מרחב בית ספרי בטוח לתלמידים להט"ב, אשר סובלים מאלימות בבתי הספר בשיעורים גבוהים במיוחד. מחקר של מכון מגנוס הירשפלד משנת 2023 העוסק בתרומת סדנאות ארגוני להט"ב בבתי ספר לאקלים החינוכי מראה כי תלמידים להט"ב **ביים שבבתי ספר שבהם התקיימו סדנאות של ארגוני להט"ב, תלמידים להט"ב נטו פחות להיעדר משיעורים וכן מימי לימוד.** בנוסף, **תלמידים להט"ב ביים שבבתי הספר שלהם התקיימו סדנאות של ארגוני להט"ב נוטים לבטא בשיעור גבוה יותר תחושת שייכות לקהילת בית הספר, מוטיבציה לשירות צבאי ולהמשיך ללימודים אקדמיים**¹.

"קווים מנחים למתן תחושת מוגנות ומענה מיטיב לילדים ובני נוער להט"ב ביים ולמשפחות הקשת במערכת החינוך" של משרד החינוך משנת 2022. ההמלצות גובשו במהלך עבודה מקצועית וממושכת במשרד החינוך, תוך התייעצות עם ארגוני להט"ב, גורמי מקצוע ומומחים בתחום החינוך והתפתחות הילד. פרסום "קווים מנחים" מבטא התקדמות משמעותית במדיניות משרד החינוך לצמצום אפלייה, בריונות ואלימות בבתי הספר בהתאם לעקרונות הצהרת האו"ם על זכויות הילד עליה ישראל חתומה והצהרה **ביוזמת אונסקו** מנובמבר 2016, עליה ישראל חתומה.²

עם זאת, המסמך אינו מחייב. כמו כן, יש צורך בהכשרות להטמעת ההמלצות בקרב צוותי חינוך תוך התאמה תרבותית לאוכלוסיות שונות.

¹ רוגל, א', ופזמוני-לוי, א' (2023). סדנאות ארגוני להט"ב בבתי ספר על-יסודיים בישראל ותרומתן לאקלים חינוכי. תל-אביב: מכון מגנוס הירשפלד.

² "Call for Action by Ministers Inclusive and equitable education for all learners in an environment free from discrimination and violence" November 2016, ED/IPS/HAE/2016/02 REV, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246247.locale=en>

בנוסף, הבטחת סביבה בית ספרית תומכת ומכילה לתלמידים להט"ב חיונית למימוש יעדי פיתוח בר-קיימא של האו"ם:³ להבטיח חינוך איכותי כוללני ולקדם הזדמנויות למידה לכולם לכל החיים (יעד 4), שוויון מגדרי (יעד 5) וצמצום אי-השוויון (יעד 10).

נתונים על אפלייה, בריונות ואלימות כלפי תלמידים להט"ב

למרות שחוק זכויות התלמיד אוסר באופן מפורש על אפליה על רקע נטייה מינית וזהות מגדרית, תלמידים להט"ב סובלים משיעור גבוה במיוחד של אפלייה, בריונות ואלימות.

מחקר אקלים בית ספרי של אגי שנערך בשנת 2021 הראה:

- מחצית מתלמידי תיכון להט"ב דיווחו על מקרי אלימות מילולית - פי 3 יותר מהאוכלוסייה הכללית;
- 77% דיווחו כי הביטוי "הומו" נאמר כקללה באופן יום-יומי.
- תלמידים טרנסים חשופים לשיעור הגבוה ביותר של אלימות
- תלמידים טרנסים סובלים גם מאפלייה מוסדית: 68% דיווחו כי לא יכלו להשתתף בפעילויות בהפרדה מגדרית, כמו שיעורי ספורט, לפי זהותם המגדרית, ו-75% דיווחו כי לא יכלו להשתמש בשירותים ומתקנים מופרדים בהתאם למגדר שלהם.
- האפליה, הבריונות והאלימות גורמים לנשירה סמויה וגלויה: 48% מהתלמידים הטרנסים נעדרו משיעורים בגלל תחושת חוסר ביטחון, 33% נעדרו מימי לימודים שלמים.

לאלימות ובריונות בבית הספר השלכות שליליות רבות. אלה כוללות פגיעה בלמידה ובהישגים אקדמיים, בבריאות נפשית ופיזית, וברווחה רגשית - לא רק אצל התלמיד שהפך למוקד האלימות אלא גם אצל תלמידים הצופים באלימות ואפילו אצל התלמידים המבצעים את האלימות. לעומת זאת, מדיניות בית ספרית מכילה כלפי תלמידים להט"ב תורמת לא רק לבריאותם ורווחתם של אותם התלמידים אלא משפרת את הסביבה החינוכית באופן המיטיב עם כל תלמידי בית הספר, עם הקהילה ועם החברה כולה.⁴

שיח שנאה והסתה נגד ילדים ונוער להט"ב

אנו עוקבים בדאגה אחר התעצמות והקצנה של שיח השנאה המתמקד בצעירים להט"ב, ובפרט בילדים ונוער על הקשת הטרנסית. מגמות אלה הן תוצר של פעילות מאורגנת של קבוצות ויחידים המפיצים תעמולה מתורגמת מחו"ל המערערת על עצם קיומם של ילדים ונוער טרנסי, מלבה פחד ושנאה, מעוררת פאניקה מוסרית ומסיתה לאלימות (ראה [הליגה נגד השמצה](#)).

לעליה בשיח שנאה יש קשר ישיר בעלייה בבריונות ואלימות נגד ילדים ונוער, כולל תופעות כמו הפגנות נגד קבלה של ילדים טרנסים בבתי ספר, כפי שראינו בהרצליה ובגבעת שמואל, קריאות להתפטרותה של ראשת חמ"ד, הקמת כיתה פיראטית נפרדת, ועתירה נגד החמ"ד ומשרד החינוך, ולאחרונה, תקיפה של נער שמחה כנגד תעמולה השוללת את עצם קיומו ברמת גן.

ההסתה לא מתמקדת רק בנוער טרנסי אלא גם בבני משפחותיהם, בתי ספר, משרד החינוך, ארגוני להט"ב ואפילו רופאים, אנשי בריאות הנפש ובעלי מקצוע נוספים. ברשתות החברתיות פועלים חשבונות אנונימיים המוקדשים להפצת עלילות דם, תמונות של פעילים ורופאים, מידע על מקומות העבודה שלהם ועיר מגוריהם.

³ החלטות ממשלה מס' 4631 על שילוב יעדי הפיתוח של האו"ם לשיפור המשילות ותהליכי תכנון אסטרטגי בממשלה (14.07.2019): https://www.gov.il/he/departments/policies/dec4631_2019

⁴ Russell, S. T., Bishop, M. D., Saba, V. C., James, I., & Ioverno, S. (2021). Promoting School Safety for LGBTQ and All Students. Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences, 8(2), 160–166. <https://doi.org/10.1177/23727322211031938>;

לצערנו, יש נבחרי ציבור המביעים תמיכה בתעמולה אנטי-להט"ב ואף לוקחים חלק בהפצת דיסאינפורמציה או בפעולות נגד ילדים ומערכת החינוך, כפי שראינו בהפגנה בגבעת שמואל⁵.

ניסיונות לקדם מדיניות אנטי-להט"ב במערכת החינוך

לצד התמיכה של נבחרי ציבור בשיח שנאה, ולקיחת חלק פעיל בהפצת דיסאינפורמציה ואף פעולות שנאה, כמו הפגנות מחוץ לבית הספר, אנו רואים גם ניסיונות לקדם חקיקה אנטי-להט"ב:

- הצעת החוק של סגן השר אבי מעוז להגביל תכנים המזכירים להט"ב בבתי ספר ולאסור עליהם לחלוטין לפני כיתה ח' (פ/25/2813).
- הקמת הרשות לזהות יהודית בראשות סגן השר אבי מעוז בתקציב 285 מיליון ש"ח. מהתבטאויותיו של סגן השר מעוז עולה כי מטרתו להתערב בתכנים בבתי הספר. אחד הכלים: "תכנית מעקב" שמטרתה להרתיע, להשתיק ולאיים על בתי ספר שיזמינו תכניות חינוך לסובלנות מארגוני להט"ב, קהילות בתי ספר ואוכלוסיית הלהט"ב כולה.
- אנו דורשים הבהרות בנוגע לסמכויות הרשות לזהות יהודית, תוכנית העבודה של הרשות, והכלים שרשותה, ושקיפות בנוגע לתקציב.

הפעולות וההתבטאויות האנטי-להט"ביות של נבחרי ציבור כבר גובות מחיר מילדים ונוער להט"ב. על פי דוח הלהט"בופוביה האחרון, 18% מכלל הדיווחים בשנת 2022 הגיעו מחברי וחברות קהילה מתחת לגיל 18. בנוסף, הדוח מצא כי מספר הדיווחים על להט"בופוביה ברבע הראשון של שנת 2023 היה גדול פי 4 ממספר הדיווחים באותה תקופה אשתקד.

בעוד התבטאויות ופעולות אנטי-להט"ב של חברי ממשלה יוצרים גלים של אלימות כלפי ילדים ונוער, אותן פעולות גורמות לבתי ספר להרתע מהזמנת סדנאות הסברה. התוצאה: האקלים הבית ספרי נעשה אלים ומסוכן יותר לתלמידים להט"ב אך בתי הספר נמנעים מהפעולה המשמעותית ביותר לשיפור האקלים והגנה על תלמידים להט"ב.

המנגנונים הקיימים כיום אינם נותנים מענה מספק לצורך במיגור אפלייה, בריונות ואלימות כלפי ילדים ונוער להט"ב, בעוד ההסתה הגוברת, הזוכה לתמיכת נבחרי ציבור, מגבירה דרמטית את הפגיעה והאיום על הביטחון של ילדים ונוער להט"ב.

המלצות

- הגדלת תקציב תקנת החינוך לסובלנות לסכום שיאפשר לכל תלמיד ותלמידה בישראל לעבור סדנת חינוך לסובלנות, כדי לתת מענה לצורך הגובר במערכת החינוך. תקציב התקנה צריך לספק סדנאות לתלמידים, הכשרות לצוותי חינוך ולקהילות בתי ספר בכל הארץ, תוך התאמה תרבותית;
- עיגון הנחיות ברורות ליצירת סביבה חינוכית מכילה ובטוחה לכל התלמידים ללא אפלייה, בריונות ואלימות, כולל על רקע נטייה מינית וזהות מגדרית בחוזר מנכ"ל. ההנחיות יתבססו על ההמלצות במסמך "קווים מנחים", ועל המלצות מקצועיות של איגודים מובילים בנושא חינוך, בריאות והתפתחות ילדים ונוער;⁶
- יישום והטמעת המלצות אונסקו משנת 2016:
- ניטור שיטתי של אלימות, כולל על רקע זהות מגדרית, במסגרות חינוכיות, ואיסוף נתונים;

⁵ "מעלו בתפקידים": עתירה נגד החמ"ד ומשרד החינוך בפרשת הילד הטרנסג'נדר", מעריב אונליין.

<https://www.maariv.co.il/news/Education/Article-971815>

⁶ National Education Association NEA Legal Guidance on Transgender Students' Rights, 2018; National Association of School Psychologists Position Statement, Safe and Supportive Schools for Transgender and Gender Diverse Students, 2022; APA. Supporting Transgender and Gender Diverse Students in Schools: Key Recommendations for School Administrators, 2015 <https://www.apa.org/pi/lgbt/programs/safe-supportive/lgbt/school-administrators.pdf>; APA RESOLUTION on Supporting Sexual/Gender Diverse Children and Adolescents in Schools, 2020, <https://www.apa.org/about/policy/resolution-supporting-gender-diverse-children.pdf>; UNESCO. Don't look away: no place for exclusion of LGBTI students, 2021, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377361.locale=en>;

המלצות לבתי ספר יהודים-דתיים של הרב הראשי בריטניה:

Chief Rabbi Ephraim Mirvis. The Wellbeing of LGBT Pupils A Guide for Orthodox Jewish Schools, 2017, <https://chiefrabbi.org/wp-content/uploads/2018/09/The-Wellbeing-of-LGBT-Pupils-A-Guide-for-Orthodox-Jewish-Schools.pdf>

- קביעת מדיניות מקיפה ברמה הלאומית, תת-לאומית ובית ספרית למניעה וטיפול באלימות, כולל על רקע זהות מגדרית;
- הנגשת מידע אמין, לא שיפוטי ומבוסס-זכויות אדם על גיוון מגדרי לתלמידים במסגרת תוכניות הלימודים, תכני לימוד, קמפיינים, ושיתופי פעולה עם חברה אזרחית וקהילת בית הספר;
- הכשרות ותמיכה למורים וצוותי חינוך למניעה וטיפול באלימות על רקע נטייה מינית וזהות מגדרית;
- צעדים נוספים להבטיח סביבה בית ספרית מכילה ובטוחה לכל התלמידים ולספק תמיכה למי שנפגע מאפלייה ו/או אלימות, כולל על רקע זהות מגדרית, ובני משפחותיהם;
- לאור המציאות בישראל כיום, יש צורך בהסברה וחינוך קהילות בתי ספר (מורים, תלמידים והורים) בכדי שיכירו את חוקי המדינה - חוק זכויות התלמיד וחוקים להגנת הפרטיות - האמנה על זכויות הילד ומדיניות משרד החינוך נגד בריונות.
- נקיטת עמדה ברורה מצד הממשלה, בפרט שר החינוך וראש הממשלה, כנגד הסתה ופגיעה בילדים ונוער להטי"ב.

סיכום

דה לגיטמציה כנגד קהילת הלהטי"ב במסגרות החינוך מקרינה ומשפיעה על ערך קבלת האחר והשונה בקרב החברה כולה, על משרד החינוך וממשלת ישראל לפעול כדי לשמור על זכויותיהם של כל הילדים במדינה, להגן על ביטחונם ולהבטיח סביבה לימודית מכילה ותומכת באמצעות הגדלת ההשקעה בחינוך לסובלנות, והטמעת מדיניות ברורה נגד אפלייה, בריונות ואלימות. על הממשלה לנקוט עמדה ברורה נגד שיח שנאה אנטי-להטי"ב ולצמצם את השפעותיו ההרסניות באמצעות קידום ידע אמין על נטייה מינית וגיוון מגדרי, הסברה והגברת מודעות לחוקי המדינה האוסרים אפלייה ופגיעה בפרטיות, ולעקרונות האמנה הבינלאומית על זכויות הילד.